

▣ Monikulttuurisuudesta Tatun
ja Patun Suomessa: Kansallista
tarinaa rakentamassa vai
uudenlaista suomalaisuutta
tuottamassa?

—

Jaana Pesonen

T

—

atun ja Patun Suomi (2007) ilmestyi 10 vuotta sitten. Tämä Aino Havukaisen ja Sami Toivosen kirjoittama ja kuvittama kuva-kirja sai julkaisuvuonnaan Finlandia Junior -palkinnon ja oli vuoden myydyin lastenkirja. Kirjassa esitellään Suomea, sen historiaa, luontoa ja esimerkiksi suomalaisten tapoja. *Tatun ja Patun Suomi* ei kuitenkaan ainoastaan toista jo tunnettuja tarinoita Suomesta ja suomalaisista, vaan myös haastaa huumorin avulla lukijansa pohtimaan, jopa kyseenalaistamaan, kulttuurisia tapoja, aina saunomisesta juhannuksen viettoon. Kuluvana vuonna teoksesta julkaistiin Suomen 100-vuotisjuhluvuoden kunniaksi päivitetty versio: *Tatun ja Patun päivitetty Suomi* (2017, tästä eteenpäin TJPPS). Takakannessa uusi laitos esitellään seuraavasti: ”Suomen juhliessa 100-vuotista itsenäisyyttä kirjasta julkaistaan ajanmukaistettu laitos: päivitettyt faktat, päivitetty Virtasen perhe ja aivan uutta etsittävää joka aukeamalla.” (TJPPS.)

Teokseen on päivitetty ilmeisiä asioita, kuten Suomen kymmenessä vuodessa kasvanut asukasluku, listat presidenteistä sekä suurimmista kaupungeista. Näiden ilmeisten päivitysten lisäksi uusi laitos sisältää myös muita muutoksia ja lisäyksiä. Tarkastelen artikkelissani *Tatun ja Patun päivitettyä Suomea* ja näitä muutoksia ja lisäyksiä osana Suomen ja suomalaisuuden, erityisesti monikulttuurisen Suomen kuvausta. Lähtökohtana on ajatus siitä, että Suomea ja suomalaisuutta tuotetaan yhä uudestaan tarinoiden ja myyttien avulla. Kysyn: Miten nyky-Suomea kuvataan *Tatun ja Patun päivitettyssä Suomessa*? Koska Suomi on – ja on aina ollut – niin perinteisten kuin uusien vähemmistöjen kautta monikulttuurinen maa, tarkastelen myös sitä, miten teoksessa ilmaistaan monikulttuurisuutta, ja miten vähemmistöjen läsnäolo näkyy teoksessa.

Pohdin aluksi monikulttuurisuutta käsitteenä ja ilmiönä, sekä käsitettä monikulttuurinen lastenkirjallisuus. Vaikka Suomessa aihe on yhä suhteellisen marginaalinen, on monikulttuurisuutta käsitelty kansainvälisissä tutkimuksissa jo pitkään. Esitän artikkelissani myös näkökulmia siihen, miksi monikulttuurisuuden on kuvattu olevan haasteellinen aihe lastenkirjoissa. Artikkelini kysymyksenasettelu pohjaa kirjallisuussosiologiseen lähestymistapaan, joka mahdollistaa kirjallisuuden rakentaman ja ylläpitämän yhteiskuntakuvauksen tarkastelun. Tutkimukseni tausta on yhteiskuntatieteissä, mutta tarkoituksena ei ole lukea lastenkirjallisuutta ajatellen pelkästään sen välinearvoa kasvatuksessa. Lapsilukijoille kirjoitettujen tekstien sisältämien didaktisten tavoitteiden tarkastelu voi kuitenkin kertoa ajallemme ominaisista arvoista ja normeista, sillä lastenkirjallisuuteen yhä nykyäänkin sisällytetään, niin tietoisesti kuin tiedostamatta, tärkeitä pidettyjä yhteiskunnallisia toimintaperiaatteita ja tapoja (esim. Botelho & Kabakow Rudman 2009; Cai 2002; Stephens 1992).

Kimberley Reynolds (2007, 3) kirjoittaa osuvasti lastenkirjallisuuden kahtaalle suuntautuneesta luonteesta. Hän nimittää lastenkirjallisuutta paradoksisiksi kulttuuriseksi paikaksi (*paradoxical cultural place*), sillä kirjat ovat samaan aikaan didaktisia ja perinteisiä, mutta myös radikaaleja ja vallankumouksellisia. Artikkelissa tarkastelen *Tatun ja Patun päivitettyä Suomea* myös Reynoldsin esit-

tämän mallin kautta analysoimalla, millaisen Suomi-kuvan tämä 100-vuotiaasta Suomea juhlistava laitos tarjoaa: perinteisiin nojaavan, kansallista tarinaa rakentavan, vai mahdollisesti uudenlaista suomalaisuutta tuottavan.

Monikulttuurisuuden määrittelyn haasteista

Yhdysvaltalainen Nancy Larrick nosti esille 1960-luvulla, miten yksipuolisesti lastenkirjallisuus kuvasi yhteiskuntaa. Samalla kun Larrick (1965) osoitti vähemmistöjen, erityisesti tummaihoisten näkymättömyyden, lapsille kirjoitetuissa kirjoissa, hän aloitti aktiivisen yhteiskunnallisen keskustelun monikulttuurisuudesta lastenkirjoissa. Erityisesti Yhdysvalloissa monikulttuurisena kirjallisuutena on pidetty kirjoja, joissa esillä ovat etniset ja kulttuuriset ryhmät, kuten afroamerikkalaiset tai esimerkiksi meksikolaiset. Keskeisimpiä aiheita monikulttuurisen lastenkirjallisuuden tutkimuksessa ovat olleet rodullistetut, musta/valkoinen-jaotteluun liittyvät kysymykset, jotka yhä tänä päivänäkin määrittävät valtasuhteita Yhdysvalloissa (Botelho & Kabakow Rudman 2009, 1, 30).

Niin tutkijat kuin kirjailijat ovat esittäneet autenttisuuden nimissä vaatimuksia siitä, että kirjoihin sisällytetyt kuvaukset vähemmistöihin kuuluvista ryhmistä ja yksilöistä olisivat oikeita (*correct*) ja tarkkoja (*accurate*) (ks. esim. Botelho & Kabakow Rudman 2009; Short & Fox 2003; Woodson 2003). Taustajatuksena autenttisuuden vaatimuksessa on usein, että näin vähemmistöihin kuuluvat lapset saavat taustalleen vahvistusta ja oppivat arvostamaan omaa kulttuuriaan (esim. Botelho & Kabakow Rudman 2009). Kulttuurisen omimisen eli appropriaation myötä keskiöön ovat nousseet uudelleen jo vanhoissa autenttisuus-keskusteluissa esitetyt kysymykset stereotyyppioista liittyen vähemmistöjen, erityisesti alkuperäiskansojen kulttuuriperinnön, esittämiseen (esim. Bradford 2007).

Monikulttuurisuus on alusta asti ollut kiistelty aihe lastenkirjallisuuden tutkimuksen kentällä ja jakaa yhä tutkijoita, kirjailijoita, kuvittajia ja kriitikoita. Mingshui Cai (2002) on selittänyt aiheen kiistanalaisuutta sen sosiopoliittisella luonteella. Monikulttuurisuuden voidaankin sanoa olevan haasteellinen aihe kirjallisuudessa juuri siihen liittyvien yhteiskunnallisten jännitteiden takia. Australialainen lastenkirjallisuudentutkija Debra Dudek (2011) ehdottaa, että jännitteet ovat välttämättömiä silloin, kun aiheena on monikulttuurisuus. Dudekin lailla myös John Stephens (1990; 2011) on kirjoittanut monikulttuurisuuden kuvaamisen haasteellisuudesta. Stephensin mukaan ongelma syntyy, kun monikulttuurisuus esitetään pinnallisesti. Pinnallisuus puolestaan johtuu siitä, että keskiöön sijoitetaan erilaisuus. Koska valtaosassa tarinoista keskeisissä rooleissa ovat kuitenkin valtakulttuuriin kuuluvat henkilöt, merkitykset rakentuvat jatkuvasti dominoivan valtakulttuurin näkökulman mukaisesti. (Stephens 1990, 181; 2011, 18–19.)

Suomessa lastenkirjoissa kuvattua monikulttuurisuutta on tutkittu vielä suhteellisen vähän. Tästä syystä termeistä, kuten *monikulttuurinen lastenkirjallisuus*, ei ole käyty samanlaista akateemista tai julkista keskustelua kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa. Anna Rastaa (2013a, 13) mukaan käsite monikulttuurinen kirjallisuus (*multicultural literature*) tarjoaa analyysivälineitä myös Suomessa julkaistun kirjallisuuden analyysin. Hän kuitenkin painottaa, ettei käsite ole ongelmaton, sillä se viittaa yleensä juuri rodullistettuihin yhteiskuntasuhteisiin, eikä esimerkiksi eri kieliin tai uskontoihin.

Tässä artikkelissa monikulttuurisen lastenkirjallisuuden määrittelyssä huomioidaan sosiaalisten kategorioiden kuten, sukupuolen, etnisyyden, kansalaisuuden, kielen, sosiaaliluokan, ja kyvykkyyden moninaisuus. Kuten yhdysvaltalaiset tutkijat, Maria José Botelho ja Masha Kabakow Rudman (2009), ovat esittäneet, ”rotuun” liittyvien kysymysten rinnalla huomioidaan myös sosiaaliluokkaan ja sukupuoleen liittyvät valtasuhteet. He nimittävät malliaan kriittiseksi monikulttuuriseksi analyysiksi ja painottavat monikulttuurisuuden tarkastelua suhteessa sosiaaliseen epätasa-arvoon.

Valtasuhteiden tiedostamista ja niiden purkamista lastenkirjallisuuden tutkimuksessa ovat ajaneet myös Mia Österlund, Maria Lassén-Seger ja Mia Franck (2011). Heidän mukaansa monikulttuurisuuden tutkimuksessa voi ja tulee huomioida ideologioiden ja yhteiskunnallisten tendenssien aiheuttamat moninaiset ja päällekkäiset, jopa ristiriitaiset diskurssit. Tämä artikkeli sisältääkin intersektionaalisuuteen pohjaavan lähestymistavan monikulttuurisuuteen. Intersektionaalisuus toimii teoreettisena viitekehysenä, ja se tarjoaa myös analyysivälineen mahdollistaen erilaisten sosiaalisten kategorioiden (kuten etnisuus, kansalaisuus, sukupuoli, kieli, kyvykkyys, ikä) tekemisen näkyviksi aineistossa. Intersektionaalinen lähestymistapa voi myös avata näkökulmia kirjoissa esiintyvien ideologioiden ja arvojen tarkasteluun monimuotoisina ja jännitteisinä (Pesonen 2015a, 87, 102). Tarkastelen artikkelissani lastenkirjallisuutta kohtauspaikkana, jossa valtasuhteita ja rajoja voidaan kyseenalaistaa (ks. Rantonen ja Savolainen 2010, 29). Intersektionaalinen lähestymistapa mahdollistaa juuri toisin kuvantamisen tarkastelun. Toisin kuvantaminen, siis valtakursseja vasten esittäminen, voi haastaa tavallisen ja normaalinä pidettyjä toimintamalleja.

Tatu ja Patu -sarja voidaan luokitella tietokirjoiksi, ja Havukaiselle ja Toivoselle myönnettiin Tietopöllö-palkinto vuonna 2010. *Tatu ja Patu* -sarja edustaa myös postmodernia lastenkirjallisuutta. Huumori ja ironia ovat merkittävässä rooleissa, kun Outolan veljekset haastavat lukijan pohtimaan toden ja kuvitelman suhdetta. Tässä artikkelissa *Tatun ja Patun Suomea* ja *Tatun ja Patun päivitettyä Suomea* tarkastellaan kuitenkin juuri monikulttuurisuuden näkökulmasta, sillä teokset tarjoavat aiheensa puolesta mahdollisuuden pohtia kansallisen ja moninaisen esittämisen rajoja. Näin ollen osaksi analyysiä nousevat eittämättä myös monikulttuurisuus-käsitteeseen kytkeytyvät haasteet ja jännitteet.

Tatu ja Patu ja kansallinen tarina

Tatu ja Patu-sarja sisältää jo 15 teosta. Jos mukaan luetaan myös *Veera*-sarja (Havukainen & Toivonen), jossa Tatu ja Patu olivat aluksi mukana sivuhenkilöinä, kasvaa lukumäärä jo 19:ään teokseen. Havukainen ja Toivonen ovat saaneet niin *Tatu ja Patu*- kuin *Veera*-sarjasta useita kirjallisuuspalkintoja (esimerkiksi Tietopöllö, Finlandia Junior, Kuvittajat ry: n Kaiku, Rudolf Koivu-kunniakirja). Lisäksi jotkin *Tatu ja Patu*-sarjan teokset ovat olleet vuosikymmenen myydyimpiä ja lainatuimpia lastenkirjoja. Vuonna 2007 julkaistusta *Tatun ja Patun Suomesta* on otettu yhteensä 11 painosta, ja se on käännetty ruotsiksi, englanniksi ja saksaksi. Lisäksi käännösoikeudet on myyty Koreaan. Vuonna 2017 julkaistun laitoksen, *Tatun ja Patun päivitetty Suomi*, kerrotaan juhlistavan 100-vuotiaista Suomea. Tarkastelen aluksi *Tatun ja Patun päivitetyn Suomen* luonto- ja historiakuvauskuksia, sillä ne edustavat perinteisimpiä kansallisen symboliikan rakennuspaikkoja.

Luonnonkuvaus on ollut keskeisessä asemassa suomalaisessa kirjallisuudessa 1700-luvulta saakka (Niemi 2000, 52). Kuin Runebergin ja Topeliuksen jälkiä seuraten, *Tatun ja Patun päivitetty Suomi* jatkaa osaltaan kansallisen tarinan perinnettä esittelemällä suomalaista luontoa. Kansallisromanttisessa hengessä teoksessa esitellään niin Suomen metsää (TJPPS, 7), ulkosaaristoa, tuntureita, Järvi-Suomea (TJPPS, 8–9) kuin Vaara-Suomea (TJPPS, 10). Luontomatkinsa lopuksi Tatu ja Patu päätyvät Kolin huipulle. Keskeisessä asemassa kansallismaisemien kuvauksissa ovat olleet juuri vaarat ja muut korkeat paikat (Kirstinä, 2013).

Kuvassa vaaran huipulla ovat Tatu ja Patu sekä susi, karhu, ilves ja palokärki. Aurinko laskee järvimaiseman taakse ja teksti kertoo Tatun julistavan, kuinka ”Vaara-Suomen jyhlät maisemat salpaavat hengen” (TJPPS, 10). Muutoin idyllisen kansallisromanttisen kuvauksen rikkoo se, että Tatu ja Patu kiikaroivat ’väärään’ suuntaan, eivätkä näin huomaa Suomen kansalliseläintä, tai vieressä kukkuvaa käkeä. Samoin tapahtuu kaikissa heidän vierailemissaan luontokohteissa, jolloin niin hirvi, hylje, metso kuin joutsenkin jäävät veljeksiltä huomaamatta. Toisaalta teoksen luontokuvaus siis seuraa perinteistä kansallisromanttista tyyliä, toisaalta parodioi sitä.

Suomen historiaa käydään läpi näytöksinä, joissa kuvaillaan lyhyesti muun muassa ”Ruotsin vallan aika” (TJPPS, 17), ”Venäjän vallan aika” (TJPPS, 18) sekä ”Itsenäinen Suomi” (TJPPS, 19). Benedict Andersonin (2007) kuvaama kuvitelu yhteisö sekä kansallinen identiteetti vahvistuvat, kun teos osallistuu hyvinkin perinteiseen ja nationalistiseen kansakunnan rakentamiseen. Kuvat ja kertomukset käydyistä sodista, itsenäistymisestä sekä muun muassa urheilumenes-tyksestä vahvistavat perinteistä kansallisuuskäsitystä, sekä tukevat ajatusta yhteisestä kansasta. Tatun, Patun ja Venlan esittämä historiallinen kuvaelma ”Matka menneisyyteen” onnistuu kuitenkin parodian keinoin osaltaan haastamaan historiankirjoittamisen patrioottista sävyä. Keskiäikää kuvaava näytös kyseenalaistaa tunnetut tarinat ristiretkistä:

”Hej på dig!” Piispa Henrik [Tatu] julistaa. ”Purjehdin tänne Itämaahan ristinretkelle!”

”Hyvää päivää kirvesvartta!” Lalli-isäntä [Patu] murahtaa.

”Voi kauheeta, kun ei meillä ole mitään tarjottavaakaan!” Lallin vaimo Kerttu [Venla] päivittelee.

(TJPPS, 16.)

Osaltaan kansallista tarinaa rakennetaan erinäisten merkkihenkilöiden kautta. Erikoistutkijoiksi pukeutuneet Tatu ja Patu esittelevät valittuja suomalaisia henkilöitä kadonneiden tavaroiden kautta. ”Keitä ovat Suomen historian merkkihenkilöt? Mitä he tekivät? Osasivatko he huolehtia tavaroistaan?” (TJPPS, 25) – nämä kysymykset johdattavat lukijan J.V. Snellmanin, Aleksin Kiven, Akseli Gallen-Kallelan, Jean Sibeliuksen, Paavo Nurmen, Mannerheimin, Tove Janssonin sekä Tarja Halosen esittelyihin. Näin historiallinen kertomus Suomesta rakentuu osin perinteisen maskuliinisen historiankirjoittamisen jatkumona. Toisaalta Janssonin ja Halosen voidaan ajatella tuovan esille myös vähemmistöjen ääntä, esimerkiksi sukupuoleen ja seksuaaliseen suuntautumiseen liittyen. Näin ollen perinteinen maskuliininen valta-asetelma myös haastetaan. *Tatun ja Patun Suomi* on teos Suomesta, joten kansallisen diskurssin rakentuminen on osittain ymmärrettävissä. Teoksessa historian kuvaaminen toisaalta jatkaa perinteistä kertomusta kansakunnasta, huumorin ja parodian keinoin pystytään kuitenkin välttämään nationalistinen paatos.

Suomalainen monietnisyys ja -kielisyys

Jo ensimmäinen laitos, *Tatun ja Patun Suomi*, pyrkii kuvaamaan Suomen monietnisenä ja -kielisenä maana. Tatun ja Patun saapuessa kylään Venla Virtasen perheenluokse esitellään, ”miltä näyttää suomalainen arki 2000-luvulla” (TJPPS, 37) ja samalla lukija pääsee tutustumaan muihin kerrostalon asukkaisiin (TJPPS, 38–39). Kuvituksen ja tekstin avulla monietnisyys sekä esimerkiksi monikielisyys tehdään näkyväksi esittelemällä suomensomalialainen Samatar Abtidoon ja Hibo Geellen perhe, Peltosen-Keskisen uusperhe, Lagerlöfin suomenruotsalainen eläkeläispariskunta, yksinhuoltaja Leena Aaltonen tyttärensä Minnin kanssa, yksin asuva Henri Jokinen sekä opiskelijapari Ville Ylitalo ja Jessica Ketola. Kansallista tarinaa rakentavan alun jälkeen teoksessa ikään kuin käännetään katse tulevaan, ja painotetaan nyky-Suomen olevan moninainen niin etniseltä, kuin myös ikä- ja kielirakenteeltaan. Osa 2000-luvun suomalaista arkea ovat niin perinteiset (suomenruotsalainen pariskunta) kuin myös uudet vähemmistöt (suomensomalialainen perhe), sekä moninaiset perhemallit (uusperhe, yksinhuoltaja).

Suomessa puhuttaville kielille teoksessa on omistettu yksi oma aukeama, jossa pääosan saa suomi. Yleistä kielten moninaisuutta kuvataan murteiden

kautta: ”Suomessa on murretta jos jonniinlaesta, vuan minä huastelen savvoo” kertoo 9-vuotias Ilmari (TJPPS, 22). Keskiössä on Tatu, joka ostos-tv:n tyyliin kuvailee lukijalle ensin suomen kielen, ja lisäksi ”tutustumisetuna” myös ruotsin kielen. Kauppias jatkaa, ”eikä tässä vielä kaikki”, ja lukijalle esitellään ”yksi Suomen vähemmistökielistä, eli saame”. (TJPPS, 23.) Saamelaisten transnationaalisuus huomioidaan kertomalla, että ”[s]aamelaisia asuu Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Venäjällä” (TJPPS, 23). Saamelaiskieliä myös kerrotaan olevan useita erilaisia, kuitenkin erittelemättä asiaa tarkemmin.

Tatun ja Patun päivitetystä Suomessa saamelaisuus tulee liitetyksi myös matkailuun ja saa näin osittain koristearvon. Virtasten olohuoneen kirjahyllyyn kuvatun nuken asu on vuoden 2007 painoksessa nimetty ”Lapin kansallispuvuksi” (TJPPS, 41), mutta uudessa laitoksessa se on korjattu ”saamenpuvuksi” (TJPPS, 41). Muutos kunnioittavampaan käsitteeseen liittyy laajaan, lastenkirjallisuudessa yhä harvoin esille nostettuun osaan Suomen historiaa. Saamelaisten kielten, kulttuurin ja oikeuksien väheksyminen ja polkeminen 1700-luvulta nykypäivään on osa saamelaisten toiseuttamista ja rodullistamista Suomessa. Kansallispuvun käyttö kaupallisissa yhteyksissä, kuten napapiirin Joulupukin maassa tai Helsingin kauppatorilla, on osa diskurssia, jossa saamelaiset kuvataan yksipuolisesti, romantisoitujen ja eksotisoiden. (Puuronen 2011, 111–112, 148.)

Saamenpuvun väärinkäyttöä Kiasmassa kritisoineet Marja Helander ja Outi Pieski (2016) painottavat, kuinka saamenpuku, gákti, on saamelaisille yksi tärkeimmistä identiteetin tunnusmerkeistä. Puku myös symbolisoi vuosisatojen sortoa ja halveksuntaa. Helander ja Pieski korostavat, miten suomalaiselle valtakulttuurille puku on kuitenkin usein ”vain värikäs koriste ja myynninedistämiskeino.” Onkin oleellista tiedostaa, kuten Kaisa Ahvenjärvi (2017) painottaa, että saamenpuvun käytöstä puhuttaessa ei voida koskaan ohittaa perintöä, jonka valtavaestöt alkuperäiskansoille ovat jättäneet. Muutos nuken asun nimessä ei poista konnotaatioita juuri saamelaisuuden yksipuoliseen ja kaupallistavaan esittämiseen. Elettä voidaan silti tulkita tahtona osoittaa tietoisuutta liittyen stereotyyppisten mielikuvien levittämiseen. Koska Tatu ja Patu kyseenalaistavat teoksessa useimmat kulttuuriperinteet, voi nuken tulkita myös leikittelevän saamelaisuuteen liitetyillä stereotyyppiöillä.

Aiempi tutkimus on osoittanut, miten monikulttuurisuuden kuvaukset eettisistä ja rasminvastaisista pyrkimyksistään huolimatta ovat ajoittain vahvistaneet vastakohta-asetelmia meidän ja muiden sekä enemmistöjen ja vähemmistöjen välillä (esim. Heikkilä-Halttunen 2013; Pesonen 2015a, 2013; Rastas 2013b). Erityisesti 1970–1990-luvuilla julkaistussa lastenkirjallisuudessa painottuu erilaisuus ja ystävyys, sekä ymmärrys eri kansallisuuksien ja kansojen kesken – niin sanottu suvaitsevaisuuden eetos (Heikkilä-Halttunen 2013, 35–40). Ajoittain tuon ajan lastenkirjallisuudessa korostuu huoli ja halu auttaa ”kolmannen maailman lapsia”; samalla kuitenkin toistuu kuva ”ongelmaisesta toisesta”, joka tarvitsee apuamme. Näin uusiintuu jaottelu meidän ja muiden, sivistyneen ja sivistymättömän välillä. (Heikkilä-Halttunen 2013; Pesonen 2015a, 2010.)

Aiemmin myös Suomeen sijoittuvat monikulttuurisuuden kuvaukset sisälsivät usein vahvan moraalisesti motivoituneen lähestymistavan. 1980- ja 1990-luvuilla julkaistuissa kirjoissa korostui suomalainen/ei-suomalainen jaottelu, jota pyrittiin haastamaan kuvaamalla, miten loukkaavaa ja vahingollista poissulkeminen fyysisten merkkien, kuten ihonvärin tai kielen perusteella on. Kuulumisen tematiikkaa, mutta myös suoranaista rasismia, käsittelevät muun muassa Ullamaija Kellomäen *Aurinkopoika* (1986), Raili Mikkasen *Thuongin päivä* (1984) sekä Tellervo Riikosen *Kuka pelkää mustaa poikaa?* (1991). Kyseiset teokset ovat selkeästi kantaaottavia ja sisältävät anti-rasistisen tavoitteen. Pyrkimyksenä on tällöin tehdä rasismi näkyväksi kuvaamalla se osana koko yhteiskuntaa, arkipäivän todellisuutena, jota valtaväestöstä poikkeavat lapset eivät pääsee turvaan edes päiväkodissa tai neuvolassa. Teokset myös kutsuvat lukijan pohtimaan rasististen käytänteiden ja ajattelutapojen seurauksia. (Pesonen 2013.) Lastenkirjojen anti-rasistisen tavoite on ajankohtainen yhä tämän päivän Suomessa, sillä rasistinen vihapuhe sekä protektionistinen nationalismi ovat nousussa.

Tatu ja Patu -sarjassa rasismiin ei oteta kantaa yhtä suoraviivaisesti kuin yllä mainituissa vanhemmissa lastenkirjoissa, vaan moninaisuus on pyritty kuvaamaan osana tavallista arkea (Pesonen, 2015b). Rantonen ja Nissilä (2013, 86) kirjoittavat, että vielä 1990-luvulla suomalaisessa kirjallisuudessa käsiteltiin harvoin monikulttuurista arkea tai etnisten yhteisöjen keskinäistä vuorovaikutusta. Heidän mukaansa 2000-luvun alussa kuvauksiin tuli mukaan myös maahanmuuttajien oma perspektiivi, sekä uusia etnisiä vähemmistöjä. Tuolloin lisääntyivät arkisemmat monikulttuurisuuden kuvaukset, ja monikulttuurisuudesta tuli näin osa tavallista suomalaista arkea (Rantonen & Nissilä 2013, 87).

Vuosituhannen vaihteessa kotimaisessa lastenkirjallisuudessa yleistyi diskurssi, jossa monikulttuurisuus kuvataan osana yhteiskuntaa. Tämä näyttäytyy muun muassa kansalaisuuksien, kielten ja etnisyyksien moninaisuutena niin päiväkodeissa, kouluissa kuin esimerkiksi naapurustoissa. Tällöin monikulttuurisuutta ei sijoiteta enää keskiöön, vaan se kuvataan osana tavallista suomalaista arkea. Esimerkiksi Anne-Mau Lehikoisen *Sikuriina*-sarja (*Sikuriinan salaisuudet* 2004; *Sikuriinan kesäjutut* 2005) sekä Leena Virtasen *Xing*-sarja (*Pikku Xing* 2004; *Xing ja superkaverit* 2006; *Xing ja sukulaiset* 2010) kuvaavat monikulttuurisia perheitä moniulotteisesti, mutta arkisesti. (Pesonen 2015a, 103–105.) Tarinoissa sekoittuvat luontevasti niin sosiaaliluokkien, iän, etnisyyden, ideologioiden, kielten ja kansalaisuuksien moninaisuudet; ei kuitenkaan siten, etteikö näiden sosiaalisten kategorioiden tuottamia eroja sekä ulkopuolisuutta ja syrjintää huomioitaisi.

Monet *Tatu ja Patu* -sarjan teokset sisältävät arkisia monikulttuurisuuden kuvauksia. *Tatu ja Patu työn touhussa* (2006) esittelee muun muassa toimittajan, maanviljelijän ja siivoajan ammatit. Ammattien esittelyissä sukupuoleen ja sosiaaliseen luokkaan yleisesti liitettyjä oletuksia, kuten jaottelua miesten ja naisten töihin vältetään, haastetaan ajoittain. Kun veljekset tutustuvat opettajan ammattiin (*Tatu ja Patu työn touhussa*, 2006, 22–23), lukijalle näytetään luokka-

Miten tarkastella moninaisuutta tuottamatta uudelleen epätasa-arvoisia valtasuhteita enemmistön ja vähemmistöjen välille?

---

huone täynnä oppilaita. Sarjalle ominaisesti kuvitus sisältää valtavasti tietoa ja paljon asioita, joita tekstissä ei kerrota. Tämä mahdollistaakin etnisen, uskontojen sekä kyvykkyyden moninaisuuden ilmentämisen ilman, että kyseisiä asioita korostetaan lukijalle. Kuten etnisyyden esittämiseen, myös kyvykkyyden esittämisen historiaan kuuluu nykyään loukkaavana pidetty tapa, jossa normista eroava henkilö, yleensä lapsi, esitetään ainoastaan vamman, esimerkiksi liikunta- tai näkövamman, edustajana. Tästäkin syystä on merkittävää, että luokkahuoneessa kuvatut Kaisa, jolla on näkövamma ja Eetu, jolla on lukihäiriö, näytetään osana tavallista luokkaa – erityisesti siten, ettei yksilöiden erilaisuutta korosteta ja näin ollen toisteta ulkopuolisuuden diskurssia. (Pesonen 2015b, 7–9.)

Vaikka *Tatu ja Patu* -sarjassa monikulttuurisuutta kuvataankin arkisena osana Suomea, jää monietnisyys teoksissa kuitenkin enimmäkseen taustalle. *Tatun ja Patun päivitetyn Suomen* kuvitukseen on tehty muutoksia juuri taustalla näkyviin ihmisiin, ja kuvissa näkyy nyt useampia tummaihoisia ihmisiä. Monietnisyyttä kuvataan esimerkiksi veljesten saapuessa Virtasten kotiin. *Tatun ja Patun Suomessa* kerrostalon pihalla kuvattu vaaleaihoinen pariskunta on muutettu tummat piirteet omaavaksi mieheksi ja huivia käyttäväksi naiseksi (TJPPS, 37). Myös muissa teoksen kuvituksissa on nähtävissä, kuinka ihmisiä on kuvattu moninaisemmin juuri etnisten piirteiden osalta. Perinteisistä vähemmistöistä kuvituksessa on tunnistettavissa romanipukuinen nainen ”Tatu joulupukiksi” -osion taustalla (TJPPS, 33). Muutokset monietnisen Suomen kuvaamiseksi on tehty kuitenkin taustalla näkyviin ihmisiin, ei keskeisissä rooleissa oleviin henkilöihin.

Yleiskuva Suomesta on siis muuttunut monikulttuurisemmaksi, mutta suurelta osin henkilöt ovat yhä perinteisen kuvan mukaisia valkoisia suomensuomalaisia. Aihetta ovat nostaneet esille Helena Oikarinen-Jabai (2009) sekä Anna Rastas (2013b) kritisoimalla suomalaisten lastenkirjojen valkoista, keskiluokkaista ja eurooppakeskeistä lapsikuvaa. Myös *Tatun ja Patun päivitetystä Suomessa* vähemmistöt – niin perinteiset kuin uudet – jäävät yhä marginaaliin. Toisaalta *Tatu ja Patu* eivät itse edusta perinteistä kuvaa suomalaisista, ja heidän korostetaankin olevan kotoisin Outolasta.

Veljesten ulkopuolisuus, jota tarkastelen vielä artikkelin lopussa, on keskeistä teoksen normikriittisyydelle.

Ongelma, johon tämä artikkeli ajautuu nostamalla esille monietnisen Suomen kuvaamista, on ”muiden etnisyyden” erittely. Eila Rantonen ja Matti Savolainen (2010) kirjoittavat valtaväestön oletetusta neutraaliudesta kirjallisuudessa. He osoittavat, ettei valkoisuutta nimetä valtakulttuurissa etnisyydeksi, mikä korostaa juuri muiden ”etnisyyttä” ja ”värillisyyttä” (Rantonen & Savolainen 2010, 14). Vaikka intersektionaalisuus näkökulmana muistuttaa merkityskategorioiden monimutkaisuudesta, ja siitä miten kategoriat ovat sosiaalisesti ja kulttuurisesti muokkautuneet, kamppaillaan tässä artikkelissa silti monikulttuurisuus-käsitteen mukanaan tuomien jännitteiden ja ristiriitojen kanssa. Miten tarkastella moninaisuutta tuottamatta uudelleen epätasa-arvoisia valtasuhteita enemmistön ja vähemmistöjen välille?

Rantonen ja Savolainen (2010, 18) kuvaavat, kuinka monikulttuurisuus käsitteenä on ilmentänyt ongelmallista ajatusta kulttuureista sisäisesti yhdenmukaisina ja etnisyydeltään selvärajaisina yhteisinä. Monikulttuurisuuden ilmentämisen tapoja tulisikin tarkastella kriittisesti tiedostaen kansakeskeisyyden ongelmallisuus. Etnisesti ja kansallisesti rajautuneen tutkimusotteen purkamisessa Hanna-Leena Nissilä (2016, 39–40) nostaa esille niin kansalaisuuden kuin kansallisen identiteetin haastamisen käsitteinä. Nissilän mukaan tutkimuksessa kansallista katsetta voidaan purkaa esimerkiksi epäluonnollistamalla kansallisen käsitettä. Näin ollen voidaan korostaa liikkeen ja ylijärjaisen näkökulmaa, sekä kulttuuriin ja kieleen liittyviä, mutta myös erilaisia kulttuurien sisällä olevien rajoja ja rajojen ylityksiä. Seuraavassa alaluvussa kiinnitän huomiota erityisesti tiedostamattomaan kansakeskeiseen ajatteluun, josta pyrin irti tarkastelemalla kriittisesti sitä, miten 100-vuotiasta Suomea juhlistava *Tatun ja Patun päivitetyn Suomen* laitos kuvaa Suomea, mutta toisaalta purkaa osiin kansallista tarinaa.

Tatu ja Patu ja kansallisen symboliikan päivitys

Kiinnostavan lisän *Tatun ja Patun päivitetyn Suomen* monikulttuurisuus-temaatiikkaan tuo pieni Suomen leijona. Jo ensimmäisen painoksen sivuilta lukija sai etsiä virsujalkaista metsätonttua. Nyt tontun rinnalle on tullut Suomen leijona, joka löytyykin uuden laitoksen jokaiselta aukeamalta. Leijona näyttäytyy esimerkiksi avaimenperänä (TJPPS, 8), sienten seassa (TJPPS, 10) saamelaisen Oula-pojan vierellä (TJPPS, 23) sekä Suomen jääkiekkjoukkueen rinnalla (TJPPS, 30). Kiinnostavimpia päivityksiä tähän uuteen laitokseen tuo osa, jossa Tatu ja Patu vierailevat Venlan kotona: Virtasten eteisessä Suomen leijona on kuvattu pitelemässä sateenkaarilippua (TJPPS, 40).

Sateenkaari- eli pride-lippu on tunnettu seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen symbolina. Siihen liitetään usein myös moniarvoisuuden merkitys. Vaikka

kirjan aukeamat, sarjalle ominaisesti, tulvivatkin kuvituksen yksityiskohtia, voi pientä lippua pitelevää Suomen leijonaa lukea kannanottona moniarvoisen Suomen puolesta. Erityisen merkityksellistä on, että lippu esitetään juuri Suomen leijonan yhteydessä. Suomen leijona on symbolina lähtöisin Suomen vaakunasta, jossa leijona pitää haarniskoidussa kädessä miekkaa ja seisoo käyrän sapelin päällä. Viime vuosikymmeninä Suomen leijona on liitetty usein kansallismielisiin ja rasistisiin asiayhteyksiin.

Suomen leijona on esitetty sateenkaarilipun kanssa myös muussa 2000-luvun taiteessa. Tämä päivitys Tatussa ja Patussa ottaa selkeästi kantaa Suomen leijonan ”takaisin ottamiseen”. Suomessa on nähty niin kaupallisia kuin yksittäisten taiteilijoiden kampanjoita, joissa Suomen leijona on esitetty uusilla tavoilla. Näitä uusia esitystapoja on yhdistänyt halu purkaa ja poistaa leijonaan liitettyjä konnotaatioita nationalistisiin ja äärioikeistoon kuuluviin ryhmittymiin.

Esimerkiksi kuvataiteilija Emmi Mustonen on vuonna 2016 kuvannut Suomen leijonan hunnutettuna, tummaihoisena sekä sateenkaarilipun kanssa. Mustosen mukaan *Kaikkien leijona* -teoksen perusajatus on liputtaa vapaan Suomen puolesta, ja purkaa myytti, jonka mukaan Suomen leijona olisi vain pienen ulkomaalaisvihamielisen ryhmän symboli (Mustonen 2017). Toinen viime vuosina taiteessaan Suomen leijonaa kuvannut taiteilija on oululainen Lauri Ahtinen. Ahtisen *Purettua leijonaa* on käytetty muun muassa vaateprinttinä. Myös Ahtisen työtä motivoi ajatus uusista merkityksistä, siksi leijona onkin kyseisessä kuvassa palasteltu, siis rikottu osiin (Ahtinen 2017). Finlaysonin *100 leijonaa Suomelle* -kampanja edustaa puolestaan kaupallista Suomen leijonan uudelleen kuvittamista. Kampanjassa kutsuttiin ihmiset suunnittelemaan uusia leijonia vanhan rinnalle, toiveena palauttaa leijona koko kansan omaisuudeksi. Finlaysonin pääviesti kampanjassa on, että kaikkien tulisi nauttia suomalaisuuden monista kasvoista.

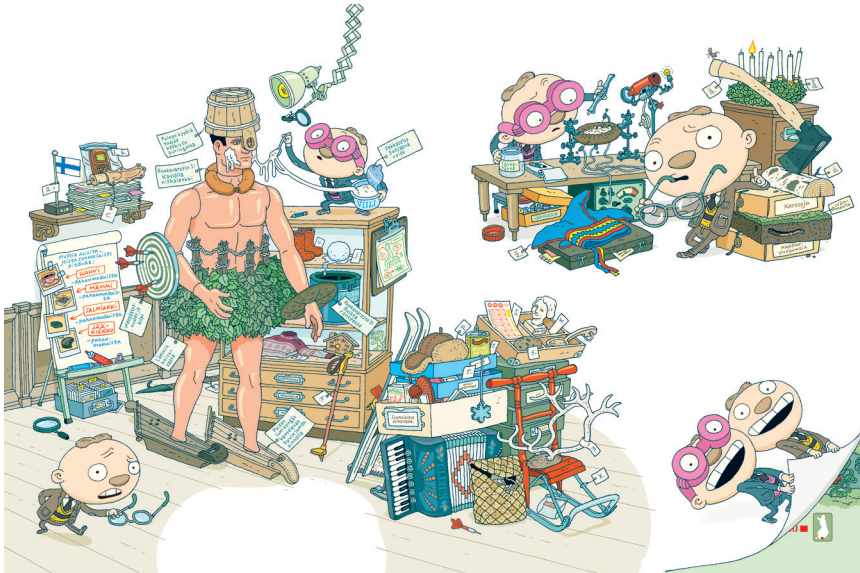
Finlayson, kuten kuvataiteilija Mustonen, on saanut kampanjasta kritiikkiä. Käytettyään leijonaa taiteessaan Mustosta on uhkailtu ja hänelle on lähetetty vihapostia. Mustonen sai piirroksen seurauksena jopa raiskausuhkauksia, vaikka hän kuvasi leijonasta myös ”suo, kuokka ja Jussi” -version, jonka tarkoituksena oli uusien arvojen rinnalla muistaa perinteitä ja muun muassa Suomen historiaa (Mustonen 2017). Aino Havukainen (2017) kertoo, ettei *Tatun ja Patun päivitettyyn Suomeen* lisätty sateenkaarilippua pitelevä Suomen leijona ole tuonut vihapostia, vaikka siihen ajatustasolla varauduttiinkin.

Tatun ja Patun päivitetyn Suomen saama julkinen vastaanotto, niin arvioiden kuin myynnin puolesta, on sekin ollut myönteinen (ks. esim. Volotinen 2017). Myöskään Lauri Ahtinen ei saanut Suomen leijonan uudesta kuvaustavasta kuin kannustavaa palautetta, ja arviokin, ettei työssä ylittynyt ”tuohtumuksen raja” (Ahtinen 2017). Suomen leijonan irrottaminen nationalistisista merkityksistä ja liittäminen uudenlaisiin arvoihin, kuten seksuaaliseen tasa-arvoon, voidaan tulkita osana taistelua symboleista. Erinäiset kulttuuritaistelut toimivat myös kurkistusluukkuina yhteiskunnan henkiseen ilmastoon (Niemi 1991, 81–83).

Vaikka *Tatun ja Patun päivitetyn Suomen* leijona ei saanut aikaan palautevyöryä tai nostattanut julkista keskustelua, on se osa kulttuuritaistelua, jossa leijonaan liittyvä symboliikka halutaan uudelleenmääritellä. Teoksen leijonan leikkisä kuvaustapa on merkittävä osa tätä uudelleenmäärittelyä. Lukija kutsutaan etsimään Suomen leijonaa, joka piilottelee milloin missäkin yksityiskohdassa muun kuvituksen seassa. Jos leijona olisi kuvattu toisin, sateenkaarilippu leijonan käsissä voisi olla osoittelevampi. Leikillisyyttä voikin pitää avaintekijänä, kun käsitellään niin sanottuja sensitiivisiä aiheita (Pesonen 2017). Lydia Kokkola ja Mia Österlund (2014, 78) korostavat, kuinka tietyt aiheet usein esitetään pulmina (*issues*), ja näin ollen näistä aiheista myös tuotetaan ongelmia, jotka tulee ratkaista. *Tatun ja Patun päivitetystä Suomessa* juuri leikillisuus ja erityisesti huumori – ja näiden ohessa tapahtuva mahdollisuus oppia – mahdollistavat sen, että kansallista tarinaa kyseenalaistetaan ja ajatus yhtenäisestä ja jaetusta kansallistunteesta haastetaan. Avainasemassa kyseenalaistamisessa on kuvituksen ja tekstin suhde. Sarjalle on ominaista, että kuvat kertovat omaa tarinaansa, joka on ajoittain ristiriidassa tekstin kanssa.

Tekstin ja kuvan ristiriita mahdollistaa kansallisten tarinoiden ja symboliikan kyseenalaistamisen heti teoksen alussa, kun esitellään Suomea ja suomalaisia:

”Millainen Suomi on? Millaisia ovat suomalaiset?” Tohtori Tatu pohtii.
 ”Hallussamme olevien suomalaisten esineiden perusteella olemme tulleet seuraavanlaiseen tieteelliseen lopputulokseen.” (TJPPS, 4.)

Tatun ja Patun päivitetty Suomi (2017, 4–5). Havukainen ja Toivonen, Helsinki: Otava.

Kuvassa Tatu ja Patu esittelevät mallinukkea, jolla on vyötäisillä ”lämmin koivu-vaate”, jalassa ”puiset lumikengät [jotka] kantelevat hyvin lumen pinnalla”, sekä päässä ”puinen kypärä [joka] suojaa keskiyön auringolta.” (TJPPS, 4.) Kuvassa mallinukun vyötäröllä on vastoista tehty asu, päässä löylykiulu ja kenkinä kanteleet. Ristiriita tekstin ja kuvituksen välillä ammentaa kansallisina ylpeyden aiheina pidetyistä symboleista.

Juuri ristiriidan kautta teos haastaa pohtimaan ja kyseenalaistamaan meitä ympäröivät kertomukset kansalaisuudestamme. Tatun ja Patun johdolla lukija houkutellessaan kysymään: Kuka suomalaisuuden määrittää? Millaisten nationalististen symbolien varaan ymmärryksemme kuulumisesta rakentuu? Kuvan ja tekstin ristiriita luo *Tatun ja Patun päivitettyyn Suomeen* yllätyksellisyyttä ja samalla epävarmuutta. Ristiriitaisten viestien seurauksena lukijalle jää enemmän tilaa, mutta myös vastuuta tehdä päätelmiä.

Nykyajan kansallinen symboliikka Tatun ja Patun Suomessa

Suomalaisuutta, ehkä modernimpaa sellaista, mutta yhtä lailla kansallisen kulttuurin identiteettiä tuottavat myös *Tatun ja Patun päivitetyn Suomen* nykykulttuurin kuvaukset. Virtasten kotona nähdään paljon pieniä muutoksia, jotka liittyvät 2010-luvun kulttuuri-ilmioihin. Kuvituksessa vilisee nimiä ja teoksia, niin musiikin, kirjallisuuden kuin elokuvien osalta: esillä on muun muassa *Hymyilevä mies* -elokuva, Robinin, Nightwishin ja lumilautailija Emmi Rukajärven julisteet sekä Venlan älypuhelimessa laulaja Isac Elliotin kuva. Rinnalla näkyvät perinteisemmät ikisuosikit, kuten Mauri Kunnaksen *Koiramäki*-kirjat sekä Zacharias Topeliusen ja Anni Swanin satukirjat (TJPPS, 42–43).

Näitä kulttuurituotteisiin tehtyjä päivityksiä voikin lukea niin suomalaisen nykykulttuurin esittelyksi kuin arvostuksena monipuoliselle suomalaiselle osaamiselle. Nokian kadottua kansallisten ylpeyden aiheiden joukosta (*Tatun ja Patun Suomi*, 2007, 30), on tilalle nostettu nyt suomalaista peliosaamista. Esillä on useita älypuhelimia, joista lukija voi tunnistaa esimerkiksi *Angry Birds*- ja *Clash of Clans*-hahmoja (TJPS, 40). Virtasten koti toimii näyttämönä, jolla nykyaikaista kulttuuri- ja pelialan osaamista kuvataan. Mikko Lehtonen korostaa aiheeseen liittyen, kuinka ”nimenomaan populaarijulkisuus saattaa tällä hetkellä olla keskeisin suomalaisuuden tuottamisen paikka” (2004, 121).

Myös ruokakulttuuriin liittyvät päivitykset kertovat nykyajan uudeltaisista kansallisista symboleista. Virtasten keittiössä on tapahtunut useita pieniä muutoksia, kuten lenkkimakkarapaketin muuttuminen nyhtökauraksi sekä luomuhunajan ja tyrnijuuhapussin lisääminen keittiön kuvitukseen. Lisäksi keittiön lattialle on ilmestynyt sienikori ja reseptikirjojen joukkoon *Villiyrtit*-kirja. (TJPPS, 43.) Marjat edustavat suomalaista superruokaa ja nyhtökaura uudeltaisista tuotekehitystä. Nämäkin voi nähdä nykyajan kansallisina symbo-

leina. Kasvisruoka on uudessa laitoksessa esillä myös kuvassa, jossa esitellään Suomen kesää ja lavatansseja: ruokakokuun on tuotu makkaroiden rinnalle myyntiin ”vegemättöä” (TJPPS, 31).

Vaikkei kasvissyöntiä määriteltäisikään osaksi monikulttuurisuutta, se on usein arvovalinta. Näitä muutoksia voi lukea viestinä arvoiltaan moninaistuvasta suomalaisuudesta, joka ottaa huomioon erityisesti ympäristöarvot ja tiedostaa esimerkiksi luonnonvarojen ylikulutuksen. Tyyliinsä mukaisesti Tatu ja Patu haastavat perinteisinä pidettyjen ruokien kulttuuriarvon. Jo ensimmäisillä sivuilla Suomea ja suomalaisia esitellessään Tatu ja Patu listaavat ”mustia asioita, joista suomalaiset pitävät” (TJPPS, 4). Listalla ovat kahvi, mämmi, salmiakki ja jääkiekko, joista kaikista päätelmä on ”pahanmaakuista” (TJPPS, 4).

Perinne, moderni ja toive dialogista

Suomen 100-vuotisjuhlinta on leimannut nationalistinen katse menneeseen, erityisesti sotahistoriaan, vaikka juhluvuoden imagoa onkin pyritty rakentamaan ”Yhdessä”-teeman ympärille. Petri Ruuskan (2005, 191–192) mukaan nationalismi yhdistää erilaisia ajatus- ja puhetapoja – rajojen sulkemista vaativista monikulttuurista valtiota kannattaviin. Nationalismia ei tulisikaan ymmärtää ainoastaan kansalliskiihkona, vaan tunnistaa sen rooli globaalina merkitysjärjestelmänä, siis merkityksinä jotka ovat luonnollistuneet näkymättömiksi osiksi ihmisten ajattelua (Ruuska 2005, 222).

Vaikka *Tatun ja Patun päivitetystä Suomessa* kuvataankin mennyttä myös sotahistorian ja itsenäisyyden diskurssien kautta, kyseenalaistetaan siinä ajatus yhtenäisestä ja jaetusta suomalaisuudesta. Tatu ja Patu tuottavat osaltaan uudenlaista kansallista symboliikkaa esittelemällä muun muassa suomalaista musiikkia ja elokuvia sekä modernia ruokakulttuuria. *Tatun ja Patun päivitetystä Suomessa* monikulttuurisuutta ilmaistaan haastamalla vakiintuneita suomalaisuuden tunnusmerkkejä.

Kyseenalaistaminen ja ”väärin ymmärrys” on teoksessa luontevaa, tulevat-han Tatu ja Patu Outolasta, ”jossa asiat tehdään eri tavalla kuin meillä” (TJPPS, 1). Liittyen juuri kirjojen kykyyn haastaa ymmärryksemme ja ajattelumme Kimberley Reynolds (2007, 3) on esittänyt, että lastenkirjat voivat onnistuessaan tarjota kriittisiä, jopa outoja vaihtoehtoja ympäröivän maailman tarkasteluun. *Tatun ja Patun päivitetystä Suomessa* tiedostetaan osallisuus kirjallisuuden kansalliseen kaanoniin ja kansallista kulttuuria pyritäänkin rakentamaan toisaalta kuvaamalla kansallista symboliikkaa, toisaalta kyseenalaistamalla sen merkitykset. Lukijoita herätellään pohtimaan, voidaanko yksimielisyyttä ”yhteisistä” arvoista, normeista, tavoista ja symboleista saavuttaa. Osoittelevaan moraali-kasvatukseen teos ei ironian ja parodian seurauksena kuitenkaan päädy.

Tatun ja Patun päivitetty Suomi (2017, 44–45). Havukainen ja Toivonen, Helsinki: Otava.

Kuten olen pyrkinyt osoittamaan, perinteisten kansallisten tarinoiden haastaminen tai toisin esittäminen saa kyseenalaistamaan suomalaisuuden määritelmät ja rajat. *Tatun ja Patun päivitetty Suomi* (2017) päättyy, kuten laitoksen aiempikin painos: Tatu ja Patu istuvat saunan lauteilla ja toteavat, kuinka ”tutkimustyö Suomessa on nyt suoritettu” (44–45). Veljekset ovat tyytyväisiä siihen, että he ovat ”vihdoinkin saavuttaneet suomalaisuuden ytimen”. ”Maassa maan tavalla”, Tatu huudahtaa. (TJPPS, 45.)

Lukijalle kuvitus kertoo vastakkaista viestiä liittyen ”maan tapojen oikeaan ymmärtämiseen”, sillä halkojen sijasta pojat polttavat kiukaan pesässä Nokia-puhelimia ja istuvat liukureiden päällä. Suksien, Kalevala-korujen ja heijastimen pukeminen saunaan lisää ristiriitaa entisestään. Uuden painoksen lisäys nähdään lauteiden alla, missä metsätontun saunavihdan rinnalle on ilmestynyt Suomen leijonan miekka (TJPPS, 44–45). Sauna on perinteisesti merkinnyt rauhoittumista, mutta ollut myös paikkana poliittisille päätöksille, kuten Tamminiemen saunaseura Urho Kekkosen aikana. Myös tässä päivitettyssä Tatussa ja Patussa Suomen leijonan ja metsätontun saunominen voidaan yhdenlaisena rauhan solmimisena, toiveena dialogista. Metsätontun voidaan ajatella edustavan Suomen menneisyyttä ja perinteitä, kun taas uudelleen kuvattu Suomen leijona kannustaa tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen.

Lopuksi

Tiivistettynä takakannen kysymykseen ”Mikä on muuttunut Suomessa ja Virtasilla kymmenessä vuodessa?” (TJPPS) voisi vastata, että Suomi näyttäytyy

juhluvuoden päivitetystä painoksessa monietnisempänä ja moniarvoisempaan; menneisyyttä arvostavana, mutta silti nykyaikaisena maana. *Tatu ja Patu*-kirjat eivät sisällä suoranaisia kannanottoja rasismiin ja syrjintään, toisin kuin erityisesti vanhemmat monikulttuurisuutta käsittelevät lastenkirjat. Monikulttuurisuus kuvataan osana nyky-Suomea ja tavallista arkea. Monietnisyys jää kuitenkin taustalle, sillä kukaan kirjan keskeisemmistä, nimetyistä henkilöistä ei poikkea perinteisestä vaaleasta ja sinisilmäisestä oletussuomalaisesta.

Vaikka päähenkilöinä ei ole marginalisoituja yksilöitä ja vähemmistöt jäävät kirjassa taustalle, onnistuvat *Tatu* ja *Patu* hahmoina asettamaan niin perinteiset kuin nykykulttuurin ylläpitämät kansallisuuden symbolit alttiiksi kritiikille: veljesten ulkopuolisuus tekee ”väärin”ymmärtämisestä strategian kyseenalaistaa valtakulttuuri ja sen tavat ja normit. Juuri ulkopuolisuus näkökulmana estää kansallisen kulttuurin, kuten ruoka- tai esimerkiksi juhlaperinteiden, esittämisen itseäänselvyyksinä, ja näin ollen yksiulotteisen Suomi-kuvan uudelleen tuottamisen.

Kuten Reynolds (2007) on ehdottanut onnistuneisiin, vähemmistöjen toiseuttamista ehkäiseviin monikulttuurisuuden esitystapoihin liittyen, myös *Tatussa* ja *Patussa* kyseenalaistaminen on avainasemassa. Kyseenalaistaessaan kansalliset symbolit, *Tatu* ja *Patu* tulevat kyseenalaistaneeksi myös valtasuhteet. Lehtosen (2004, 126) mukaan toisin esittämällä voi olla vaikutusta myös valtasuhteiden muotoutumiseen. Pohjaten Lehtoseen, sekä Rantosen ja Savolaisen (2010) argumentteihin kirjoista valtasuhteiden kyseenalaistamisen paikkoina, esitän *Tatun* ja *Patun* Suomi-kuvausten haastavan kansallista tarinaa. Näin niillä on myös merkitystä ja voimaa uudenlaisen suomalaisuuden rakentamisessa.

Tatu ja *Patu* haastavat lukijansa pohtimaan normaalina pidettyjä käytänteitä, joissa suomalaisuutta ja ulkomaalaisuutta rakennetaan yhä uudelleen. Oman position kriittinen tarkastelu voikin johtaa siihen, että myös suhde muihin muotoillaan uudelleen. *Tatun ja Patun päivitetty Suomi* osoittaa, ettei ole yhtä yhtenäistä kansaa ja tarinaa, vaan kieliltään, taustoiltaan ja arvoiltaan moninainen Suomi. Näin myös mielikuvat tavallisista suomalaisista muuttuvat moninaisemmiksi. Suomi-kuvaa rakennetaan uudelleen esimerkiksi esittämällä Suomen leijona sateenkaarilipun kanssa, mikä irrottaa sen rasis-tisista diskursseista. *Tatun ja Patun päivitetty Suomi* tuntuukin ehdottavan, että 100-vuotiaasta Suomesta saa ja voi olla ylpeä, mutta työtä tasa-arvoisuuden ja yhdenvertaisuuden eteen on tehtävä edelleen.

Kirjallisuus

Ahtinen, Lauri 2017. Puhelinhaastattelu (15.5. 2017).

Ahvenjärvi, Kaisa 2017. *Kulttuurinen omiminen on vallankäyttöä*. Poliitikasta – Ajankohtainen ja ajaton tiedeverkkolehti. <http://poliitikasta.fi/kulttuurinen-omiminen-vallankaytoa/> (Haettu 7.8.2017.)

- Anderson, Benedict 2007. *Kuvitellut yhteisöt. Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua. (Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism, 1983.)* Suom. Joel Kuortti. Tampere: Vastapaino.
- Botelho, Maria José & Kabakow Rudman, Masha 2009. *Critical Multicultural Analysis of Children's Literature*. New York: Routledge.
- Cai, Mingsui 2002. *Multicultural Literature for Children and Young Adults: Reflections on Critical Issues*. Westport: Greenwood Press.
- Dudek, Debra 2011. Multicultural. Philip Nel & Lissa Paul (toim.), *Keywords for Children's Literature*. New York: New York University Press, 155–160.
- Havukainen, Aino 2017. Sähköpostihaastattelu (7.8.2017).
- Havukainen, Aino & Toivonen, Sami 2006. *Tatu ja Patu työn touhussa*. Helsinki: Otava.
- Havukainen, Aino & Toivonen, Sami 2007. *Tatun ja Patun Suomi*. Helsinki: Otava.
- Havukainen, Aino & Toivonen, Sami 2017. *Tatun ja Patun päivitetty Suomi [=TJPPS]*. Helsinki: Otava.
- Heikkilä-Halttunen, Päivi 2013. Lasten kuvakirjojen pitkä tie tasa-arvoisiin esitystapoihin. Anna Rastas (toim.), *Kaikille lapsille: Lastenkirjallisuus liikkuvassa, monikulttuurisessa maailmassa*. Helsinki: SKS, 62–82.
- Helander, Marja & Pieski, Outi 2016. Saamenpuvun väärinkäyttö koetaan loukkaavana – Kiasmaa tämä ei näytä liikuttavan. Helsingin Sanomat 9.5.2016. (Haettu 7.8.2017.)
- Kellomäki, Ullamaija 1986. *Aurinkopoika*. Porvoo: WSOY.
- Kirstinä, Leena 2013. Kansallismaisema uusiokäytössä. Mika Hallila, Yrjö Hoosiaisluoma, Sanna Karkulehto, Leena Kirstinä & Jussi Ojajärvi (toim.), *Suomen nykykirjallisuus 2. Kirjallinen elämä ja yhteiskunta*. Helsinki: SKS, 49–50.
- Kokkola, Lydia & Österlund, Mia 2014. Celebrating the Margins: Families and Gender in the Work of the Swedish Picturebook Artist Pija Lindebaum. *Bookbird* 52 (1), 77–82.
- Larrick, Nancy 1965. The All-White World of Children's books. *Saturday Review*, Sept 11, 63–65.
- Lehikoinen, Anne-Mau 2004. *Sikuriinan salaisuudet*. Helsinki: WSOY.
- Lehikoinen, Anne-Mau 2005. *Sikuriinan kesäjutut*. Helsinki: WSOY.
- Lehtonen, Mikko 2004. Suomi on toistettua maata. Mikko Lehtonen, Olli Löytty & Petri Ruuska (toim.), *Suomi toisin sanoen*. Tampere: Vastapaino, 121–147.
- Mikkanen, Raili 1984. *Thuongin päivä*. Helsinki: Otava.
- Mustonen, Emmi 2017. *Kaikkien leijona*. <https://www.emmimustonen.com/shop>. (Haettu 22.4.2017.)
- Nissilä, Hanna-Leena, 2017. "Sanassa maahanmuuttaja on vähän kitkerä jälkimaku". *Kirjallisen elämän yllirajaistuminen 2000-luvun alun Suomessa*. Oulun yliopiston tutkijakoulu; Oulun yliopisto, Humanistinen tiedekunta, Oulun yliopisto.
- Niemi, Juhani 2000. *Kirjallinen elämä – Kirjallisuuden yhteiskuntasuhteiden kartoitusta*. Helsinki: SKS.
- Niemi, Juhani 1991. *Kirjallisuus instituutiona – Johdatus sosiologiseen kirjallisuudentutkimukseen*. Helsinki: SKS.
- Oikarinen-Jabai, Helena 2009. Mona's and Sona's Imagined Landscapes. Barbara Drillsma-Milgrom & Leena Kirstinä (toim.), *Metamorphoses in Children's Literature*. Turku: Enostone, 131–143.
- Pesonen, Jaana 2017. Family in Finnish picturebooks – Playful Books Challenging Normative Representation of Family. Justyna Deszcz-Tryhubczak & Barbara Kalla (toim.), *Encounters of the Playful Kind: Children's Literature and Intergenerational Relationships* (toimitettavana).
- Pesonen, Jaana 2015a. *Multiculturalism as a Challenge in Contemporary Finnish Picturebooks – Reimagining Sociocultural Categories*. Väitöskirja, Kasvatustieteiden tiedekunta, Oulun yliopisto.
- Pesonen, Jaana 2015b. Reconstructing Multiculturalism: Social Categorizations Challenged in the Förskolan Rävlyan and Tatu and Patu series. *Barnboken – Journal of Children's Literature Research* 38, 1–17.

- Peosonen, Jaana 2013. Anti-racist Strategies in Finnish Children's Literature: Physical Appearance and Language as Signifiers of National Belonging. *Children's Literature in Education* 44(3), 238–250.
- Peosonen, Jaana 2010. Etnisen erilaisuuden kuvauksia 1900-luvun suomalaisessa lastenkirjallisuudessa: Erilaisuuden diskurssi: Mystifointia, romantisoimista ja holhoamista. Maria Järvelä, Laura Ritola & Johanna Sitomaniemi-San (toim.), *Education, ethics and global responsibility. Publication in honor of Professor Rauni Räsänen*. University of Oulu, 113–128.
- Puuronen, Vesa 2011. *Rasistinen Suomi*. Helsinki: Gaudeamus.
- Rantonen, Eila & Nissilä, Hanna-Leena 2013. Pelottavat ja tavallisemmat maahanmuuttajat. Mika Hallila, Yrjö Hosiaisluoma, Sanna Karkulehto, Leena Kirstinä & Jussi Ojajarvi (toim.), *Suomen nykykirjallisuus 2: Kirjallinen elämä ja yhteiskunta*. Helsinki: SKS, 76–91.
- Rantonen, Eila & Savolainen, Matti 2011. Vähemmistöt ja monikulttuurisuus – kulttuurit ja kirjallisuudet rinnakkain, vastakkain ja vuorovaikutuksessa. Eila Rantonen (toim.), *Vähemmistöt ja monikulttuurisuus kirjallisuudessa*. Tampere: Tampere University Press, 9–39.
- Rastas, Anna 2013a. Johdanto. Anna Rastas (toim.), *Kaikille lapsille: Lastenkirjallisuus liikkuvassa, monikulttuurisessa maailmassa*. Helsinki: SKS, 7–23.
- Rastas, Anna 2013b. Alille, Ainolle, Fatimalle ja Villille: Suomalainen lapsilukija afrikkalaisten diasporasta. Anna Rastas (toim.), *Kaikille lapsille: Lastenkirjallisuus liikkuvassa, monikulttuurisessa maailmassa*. Helsinki: SKS, 83–114.
- Reynolds, Kimberley 2007. *Radical Children's Literature. Future Visions and Aesthetic Transformations in Juvenile Fiction*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Riikonen, Tellervo 1991. *Kuka pelkää mustaa poikaa?* Helsinki: Tammi.
- Ruuska, Petri 2005. Nationalismi – Kansallisen järjestyksen globaali kulttuuri ja järki. Anna Rastas, Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.), *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, 190–227.
- Short, Kathy & Fox, Dana 2003. The complexity of cultural authenticity in children's literature: Why the debates really matter. Dana Fox & Kelly Short (toim.), *Stories matter: The complexity of cultural authenticity in children's literature*. Illinois, National Council of Teachers of English, 3–24.
- Stephens, John 1990. Advocating Multiculturalism: Migrants in Australian Children's Literature after 1972. *Children's Literature Association Quarterly* 15(4), 180–185.
- Stephens, John 2011. Schemas and Scripts: Cognitive Instruments and the Representation of Cultural Diversity in Children's Literature. Kerry Mallan & Claire Bradford C (toim.), *Contemporary Children's Literature and Film: Engaging with Theory*. Lontoo: Palgrave Macmillan, 12–35.
- Virtanen, Leena 2004. *Pikku Xing*. Helsinki: Tammi.
- Virtanen, Leena 2006. *Xing ja superkaverit*. Helsinki: Tammi.
- Virtanen, Leena 2010. *Xing ja sukulaiset*. Helsinki: Tammi.
- Volotinen, Teresia 2017. [arvio] Aino Havukainen & Sami Toivonen: Taton ja Patun päivitetty Suomi. <https://ibbyfinland.fi/portfolio/arvio-aino-havukainen-sami-toivonen-taton-ja-patun-paivitetty-suomi/> (Haettu 5.8.2017.)
- Woodson, Jacqueline 2003. Who Can Tell My Story? Dana Fox & Kelly Short (toim.), *Stories matter: The complexity of cultural authenticity in children's literature*. Illinois, National Council of Teachers of English, 41–45.
- Österlund, Mia, Lassén-Seger, Maria & Franck, Mia 2011. 'Glokal' litteraturhistoria: På väg mot en omvärdering av finlandssvensk barnlitteratur. *Barnboken – Journal of Children's Literature Research* 34(1), 60–71.